

บทบาทพระเกจิอาจารย์กับการพัฒนาวัดสู่แหล่งเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงศาสนา:
กรณีวัดป่าไทรทอง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์

THE ROLE OF BUDDHIST MONKS IN THE DEVELOPMENT OF TEMPLES AS
LEARNING CENTERS AND RELIGIOUS TOURISM DESTINATIONS: A CASE STUDY
OF WAT SAI THONG, PRASAT DISTRICT, SURIN PROVINCE

สุรียา คลังฤทธิ์^{1,*}, ยโสธารา ศิริภาพระภากร² และ ชัยนะรินทร์ ทับมะเร็ง³
Suriya Klangrit^{1,*}, Yasothara Siriphaprapagon² and Chainarin Tubmareng³

(Received: June 18, 2025; Revised: July 19, 2025; Accepted: August 14, 2025)

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อนำเสนอการศึกษาบทบาทของพระเกจิอาจารย์ในการพัฒนาวัดไทรทองให้เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาในระดับชุมชนท้องถิ่น โดยเน้นการวิเคราะห์ในมิติของการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ การส่งเสริมการเรียนรู้แบบองค์รวม และการขับเคลื่อนพัฒนาท้องถิ่นผ่านมิติศาสนาและวัฒนธรรม

ผลการศึกษาพบว่า

วัดทรายทองได้กลายเป็นศูนย์กลางสำคัญของชุมชน ทั้งในด้านศาสนา การศึกษา วัฒนธรรม และเศรษฐกิจของท้องถิ่น โดยมีการดำเนินงานที่สอดคล้องกับแนวทางพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคงและต่อเนื่อง ซึ่งสามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้ 1) การพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน ได้แก่ วัดทรายทองมีบทบาทในการจัดกิจกรรมด้านการศึกษาพระพุทธศาสนา การอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชน การจัดนิทรรศการภูมิปัญญาท้องถิ่น และการให้ความรู้ด้านวัฒนธรรมพื้นบ้านแก่ชุมชนอย่างเป็นระบบ 2) การส่งเสริมวัดทรายทองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา ได้แก่ วัดมีการจัดงานบุญประเพณีประจำปี การบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถาน และการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง จนสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวและศรัทธาสาธุชนจากพื้นที่ใกล้เคียงและต่างจังหวัดให้เข้ามาร่วมกิจกรรมทางศาสนาและท่องเที่ยวได้อย่างต่อเนื่อง 3) บทบาทของพระเกจิอาจารย์ในมิติต่าง ๆ ได้แก่ พระเกจิอาจารย์ในวัดมีบทบาททั้งด้านการศึกษา การส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณี การกระตุ้นเศรษฐกิจฐานราก และการพัฒนาจิตวิญญาณของประชาชน โดยใช้หลักธรรมและความเชื่อพื้นบ้านอย่างกลมกลืน ส่งผลให้ชุมชนมีความสามัคคีและมีความสุขทางใจ 4) ปัจจัยความสำเร็จและอุปสรรค ได้แก่ ความสำเร็จของวัดทรายทองเกิดจากภาวะผู้นำ

¹ นักวิชาการอิสระ

¹ Independent Scholar

² นักวิชาการอิสระ

² Independent Scholar

³ อาจารย์ประจำหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาเกษตรศาสตร์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

³ Curriculum Lecturer, Bachelor of Education Program in Agriculture, Faculty of Education, Surindra Rajabhat University

* Corresponding author. E-mail: missuniverse5000@yahoo.com

ของพระภิกษุ ความร่วมมือจากชุมชน และการบริหารจัดการอย่างมีเป้าหมาย ส่วนอุปสรรคที่พบ ได้แก่ การขาดงบประมาณ การขาดบุคลากรเฉพาะด้าน และผลกระทบจากเปลี่ยนแปลงของสังคมสมัยใหม่ โดยสรุป วัดทรายทองมิได้เป็นเพียงสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเท่านั้น หากแต่ได้กลายเป็น ศูนย์กลางของการเรียนรู้ การอนุรักษ์วัฒนธรรม การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน และเป็นรากฐานสำคัญในการ เสริมสร้างจิตวิญญาณและความสัมพันธ์อันดีในสังคมและชุมชน

คำสำคัญ: พระเกจิอาจารย์, วัดไทรทอง, แหล่งเรียนรู้, แหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา

Abstract

The purpose of this article was to present the role of revered Buddhist Monks (Phra Keji Achan) in transforming Wat Sai Thong into a community - based religious learning and tourism center. The research focused on three main aspects: spiritual leadership, promotion of holistic learning, and driving local development through religion and culture.

The study found that:

Wat Sai Thong had become a vital hub for the local community, serving as a center for religious activities, education, cultural preservation, and local economic stimulation. Its operations were consistently aligned with Buddhist principles, strengthening both the spiritual and social fabric of the community. First, the temple played an active role as a community learning center by organizing Buddhist education, providing moral and ethical training for youth, exhibiting local wisdom, and systematically preserving traditional cultural knowledge. These activities encouraged community members, especially the younger generation, to engage with their cultural roots. Second, Wat Sai Thong promoted itself as a religious tourism site by hosting annual festivals and traditional merit - making ceremonies, restoring religious sites, and conducting ongoing community outreach. These efforts attracted visitors and faithful followers from nearby areas and other provinces, supporting local businesses and enhancing community pride. Third, the revered Buddhist Monks at Wat Sai Thong held significant roles beyond religious duties. They acted as educators, cultural preservers, and spiritual mentors, integrating Buddhist teachings with local beliefs and customs. This approach fostered unity, strengthens community ties, and contributes to residents' spiritual well - being. The success of Wat Sai Thong could be attributed to the leadership of the monks, strong community cooperation, and clear management goals. Nonetheless, challenges remain, including limited funding, a shortage of specialized personnel, and the impact of modern societal changes. In summary, Wat Sai Thong is not only a place for religious rituals but also a dynamic center for community learning, cultural preservation, local economic support, and spiritual development, reinforcing its role as a cornerstone of local identity and social cohesion.

Keywords: Buddhist Monks, Wat Sai Thong, Learning Center, Religious Tourism

บทนำ

ในสังคมไทยมาแต่โบราณ วัดมิได้เป็นเพียงสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเท่านั้น หากแต่ยังเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ การพัฒนา และการธำรงไว้ซึ่งคุณค่าทางวัฒนธรรมและจริยธรรมของชุมชน (ไพศาล วิสาโล, 2551) โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบทหรือชุมชนท้องถิ่น วัดมีบทบาทสำคัญทั้งในด้านศาสนา การศึกษา และสังคม อีกทั้งพระสงฆ์ โดยเฉพาะพระเกจิอาจารย์ซึ่งเป็นที่เคารพศรัทธาของประชาชน ยังมีอิทธิพลในการชี้นำและพัฒนาแนวทางการดำเนินชีวิตของชุมชนอย่างมีนัยสำคัญ พระเกจิอาจารย์ซึ่งได้รับการยอมรับทั้งในด้านคุณธรรม ความรู้ และบารมี มักมีบทบาทเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ (Spiritual Leader) และยังเป็นแรงผลักดันในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน รวมถึงการส่งเสริมให้วัดกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรม ซึ่งสะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับการพัฒนาอย่างยั่งยืนในระดับท้องถิ่น (ประเสริฐ แสงสุวรรณ, 2563) บทบาทดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดขององค์การยูเนสโก (UNESCO) ที่ส่งเสริมการใช้มรดกทางศาสนาและวัฒนธรรมเป็นทรัพยากรในการพัฒนาท้องถิ่นอย่างมีส่วนร่วมและยั่งยืน/วัดจึงมีลักษณะเป็น “ฐานรากแห่งปัญญา” ของชุมชนอย่างแท้จริง หนึ่งในนิกายสำคัญที่ผลักดันให้วัดสามารถทำหน้าที่เหล่านี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ คือ พระเกจิอาจารย์ หรือพระภิกษุผู้เป็นที่เคารพศรัทธาในหมู่บ้าน ด้วยคุณลักษณะของความเคร่งครัดในพระธรรมวินัย ความรู้ความสามารถทางวิชาการธรรมะ และคุณวิเศษพิเศษที่มักเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติธรรมขั้นสูง ดังนั้นพระเกจิอาจารย์ หมายถึง พระภิกษุผู้มีความเชี่ยวชาญในพระธรรมวินัย มีคุณธรรมอันสูงส่ง และมักเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของญาติโยมด้วยบารมีทางจริยธรรม ความรู้ความสามารถทางวิปัสสนากรรมฐาน หรือวิชาอาคมตามความเชื่อพื้นบ้าน (สุรพงษ์ บุรพา, 2562) บทบาทของพระเกจิอาจารย์จึงครอบคลุมทั้งด้านจิตวิญญาณ การพัฒนาศาสนสถาน การส่งเสริมการศึกษา และการประยุกต์ธรรมะเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชน โดยเฉพาะในยุคสมัยที่สังคมกำลังเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรม พระเกจิอาจารย์จึงกลายเป็นเสาหลักที่ช่วยประคับประคองจิตใจประชาชน ให้มีที่พึ่งทางธรรมที่มั่นคง ผู้นำชุมชน และแหล่งยึดเหนี่ยวจิตใจ (วงศ์กฤษณ์ คงคาลัย, 2564) ในบริบทของภาคอีสานและโดยเฉพาะจังหวัดสุรินทร์ พระเกจิอาจารย์ไม่ได้จำกัดบทบาทเพียงในแนวทางการสั่งสอนธรรมะเท่านั้น หากแต่ยังมีบทบาทเชิงรุกในการ พัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางทางปัญญา ศิลปวัฒนธรรม และเศรษฐกิจของชุมชน เช่น การจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม การอบรมอาชีพชุมชน การฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน ไปจนถึงการส่งเสริมวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

พระเกจิอาจารย์จึงเป็นมากกว่าผู้นำทางศาสนา แต่เป็น “นักพัฒนา” ที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีความสามารถในการประสานพลังศรัทธาของญาติโยมให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม ได้แก่ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนคือการที่พระเกจิอาจารย์หลายรูปเป็นผู้นำในการพัฒนาวัดให้กลายเป็น แหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา ซึ่งผสมผสานแนวคิดการอนุรักษ์วัฒนธรรมกับการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน เช่น การสร้างพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน พุทธอุทยาน สวนป่าธรรมะ สร้างสถานที่ทางจิตวิญญาณเพื่อการสักการะและการปฏิบัติทางจิตวิญญาณ และการจัดกิจกรรมฝึกอบรมจริยธรรมเยาวชน การส่งเสริมให้วัดเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม ช่วยให้วัดมีชีวิตชีวา เป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ประชาชนสามารถเข้าถึงได้โดยไม่มีข้อจำกัดทางอายุหรือศาสนา

ในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรม โดยเฉพาะกลุ่มไทยเขมรและชาวกูย และลาว วัดยังคงเป็นศูนย์กลางของความศรัทธาและพิธีกรรมพื้นบ้านที่หลอมรวมกับพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง วัดป่าไทรทอง ตำบลบ้านไทร อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ คือหนึ่งในวัดที่ได้รับการพัฒนาอย่างโดดเด่นภายใต้การนำของพระเกจิอาจารย์ผู้เปี่ยมด้วยวิสัยทัศน์และเมตตาธรรม วัดแห่งนี้ไม่เพียงฟื้นฟูความเป็นศูนย์กลางของชุมชนในด้านศาสนาเท่านั้น แต่ยังพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น ศิลปะพื้นบ้าน และภูมิปัญญาชาวบ้าน ควบคู่ไปกับการเป็นจุดหมายปลายทางของการท่องเที่ยวเชิงศรัทธาที่เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจชุมชน การศึกษาครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของพระเกจิอาจารย์ในการพัฒนาวัดไทรทองให้เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาในระดับชุมชนท้องถิ่น โดยเน้นการวิเคราะห์ในมิติของการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ การส่งเสริมการเรียนรู้แบบองค์รวม และการขับเคลื่อนพัฒนาท้องถิ่นผ่านมิติศาสนาและวัฒนธรรม เป็นต้น

แนวคิดเรื่องพระเกจิอาจารย์กับบทบาททางสังคม

พระเกจิอาจารย์ คือ พระสงฆ์ที่ได้รับความเคารพนับถือจากประชาชนอย่างกว้างขวาง เนื่องจากมีความรู้ ความสามารถทางธรรม ปฏิภาณอันเคร่งครัด รวมทั้งมีคุณวิเศษเฉพาะตัวที่เชื่อว่าเกิดจากการปฏิบัติธรรมอย่างเข้มข้น อาทิ ด้านวิปัสสนากรรมฐาน การสวดมนต์ปลุกเสกวัตถุมงคล และความสามารถในการเป็นผู้นำจิตวิญญาณของสังคมไทยมาอย่างยาวนาน (สุชาติ เกาทอง, 2547) ในสังคมไทย พระเกจิอาจารย์มิได้ทำหน้าที่เพียงผู้สืบทอดพระธรรมวินัยเท่านั้น แต่ยังมีบทบาททางสังคมอย่างหลากหลาย อาทิ การเป็นผู้นำในการสร้างความสมานฉันท์ในชุมชน การให้คำปรึกษาแก่ชาวบ้านในยามทุกข์ การอนุรักษ์วัฒนธรรมและจารีตประเพณี รวมถึงการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางทางศาสนา การศึกษา และการพัฒนาจิตใจ (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2543) แนวคิดเชิงสังคมวิทยาศาสนา (Sociology of Religion) ยังมองว่าพระเกจิอาจารย์เป็น “ผู้นำเชิงศีลธรรม” (Moral Leaders) ที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของสังคม ผ่านกระบวนการกลมกลืนทางศาสนาและแบบอย่างการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะในชุมชนชนบทหรือพื้นที่ที่ประชาชนยังยึดโยงกับสถาบันทางศาสนาอย่างแน่นแฟ้น (Berger, 1967) สำหรับประเทศไทยในยุคปัจจุบัน งานศึกษาหลายฉบับชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการขับเคลื่อนกิจกรรมชุมชน เช่น งานของ สุพจน์ โกมลาลิทธิ (2555) ที่ศึกษาวัดในภาคอีสาน พบว่า พระเกจิอาจารย์มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการศึกษาเยาวชน สนับสนุนการพัฒนาชุมชน และสร้างเครือข่ายทางสังคมที่เข้มแข็งผ่านกิจกรรมศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น นอกจากนี้ (พระธรรมปัญญาบดี, 2562) ยังเสนอว่า พระเกจิอาจารย์ในยุคใหม่ ควรปรับบทบาทให้เป็น “พระนักพัฒนา” ที่สามารถเชื่อมโยงหลักธรรมเข้ากับการแก้ปัญหาสังคม เช่น ความยากจน ปัญหาสุขภาพจิต และการขาดโอกาสทางการศึกษา พร้อมทั้งพัฒนาวัดให้เป็น “พื้นที่ปลอดภัย” และ “พื้นที่เรียนรู้” ของชุมชน กล่าวโดยสรุป แนวคิดเกี่ยวกับบทบาททางสังคมของพระเกจิอาจารย์ในบริบทไทย ปรากฏอยู่ทั้งในฐานะผู้นำทางศาสนา ผู้นำชุมชน และเป็นศูนย์กลางทางวัฒนธรรมและการเรียนรู้ ซึ่งสามารถเชื่อมโยงเข้ากับแนวทางการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาอย่างมีพลังและยั่งยืนที่จะเกิดขึ้นในเขตพื้นที่ชุมชนแห่งนี้ และกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญและกลายเป็นพื้นที่การศึกษาต้นแบบได้หลากหลายมิติ เป็นต้น

แนวคิดวัดกับการเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน

วัดในบริบทของสังคมไทยมีบทบาทสำคัญเกินกว่าที่จะเป็นเพียงสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้และการพัฒนาชุมชนอย่างครบวงจร (ไพฑูริย์ ชัยรัตน์กิจ, 2560) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่อง “วัดกับการพัฒนาชุมชน” ที่เน้นการใช้วัดเป็นพื้นที่สำหรับการถ่ายทอดความรู้ทั้งในด้านศาสนา วัฒนธรรม และสังคม รวมถึงเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับประชาชนในชุมชนท้องถิ่น (กรมการศาสนา, 2558) วัดถูกมองว่าเป็น “ศูนย์กลางชุมชน” (Community Center) ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การศึกษาอบรมธรรมะ กิจกรรมอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่น และกิจกรรมพัฒนาชุมชนอื่น ๆ ซึ่งช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งทางสังคมและความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชน (นพพร ตันติกุล, 2559) นอกจากนี้ การพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ยังสอดคล้องกับแนวคิด “วัดในยุคใหม่” ที่ต้องมีบทบาทเชิงรุกในการส่งเสริมการเรียนรู้และตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนอย่างรอบด้าน (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2561) ตามแนวคิดนี้ วัดจึงเป็นพื้นที่ที่สามารถผสมผสานความรู้ทางศาสนาเข้ากับความรู้ทางโลก เช่น การส่งเสริมการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต การจัดกิจกรรมอบรมทักษะอาชีพ การสนับสนุนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น (อนุชา บุญสถิตย์, 2563) ทั้งนี้ วัดยังทำหน้าที่เป็นแหล่งเรียนรู้เชิงปฏิบัติที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตประจำวันของชุมชน ทำให้การเรียนรู้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ดังนั้น การพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนจึงมีความสำคัญในฐานะ “พื้นที่เรียนรู้เชิงวัฒนธรรมและศาสนา” ที่ช่วยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนและกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาทางสังคมในระดับท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงศาสนา

การท่องเที่ยวเชิงศาสนา (Religious Tourism) หมายถึง การเดินทางไปยังสถานที่ที่มีความสำคัญทางศาสนา ไม่ว่าจะเป็นวัด โบสถ์ มัสยิด หรือสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม ศรัทธา และประวัติศาสตร์ทางศาสนา โดยผู้เดินทางมีจุดประสงค์หลักเพื่อสักการะ ปฏิบัติธรรม ศึกษาเรียนรู้ หรือเพื่อเสริมสร้างจิตใจและความเชื่อ (Rinschede, 1992; Raj & Morpeth, 2007) ในเชิงวิชาการ การท่องเที่ยวเชิงศาสนาถือเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีความเฉพาะเจาะจง เนื่องจากเกี่ยวข้องกับ ความเชื่อ ศรัทธา และวิถีชีวิตของชุมชนศาสนา (Collins - Kreiner, 2010) นักวิชาการยังชี้ให้เห็นว่า การท่องเที่ยวเชิงศาสนาไม่ได้มีเพียงแค่บทบาททางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น รวมทั้งการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนที่เกี่ยวข้อง (Shinde, 2007) สำหรับบริบทของประเทศไทย ซึ่งเป็นประเทศที่มีพุทธศาสนาเป็นศาสนาหลัก การท่องเที่ยวเชิงศาสนามักเกี่ยวข้องกับการเยี่ยมชมวัดวาอาราม การเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนา และการศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมา (กรมการท่องเที่ยว, 2562) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง วัดที่มีพระเกจิอาจารย์หรือวัดที่เป็นศูนย์กลางความเชื่อ จะมีบทบาทสำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยวและผู้แสวงบุญเข้ามาอย่างต่อเนื่อง (ณรงค์ สอนสถิตย์, 2560) การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงศาสนาอย่างยั่งยืนจึงควรคำนึงถึงการรักษาคุณค่าทางศาสนาและวัฒนธรรมอย่างสมดุล ไม่ให้เกิดผลกระทบต่อความศักดิ์สิทธิ์ของสถานที่และวิถีชีวิตของชุมชน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการวางแผนและบริหารจัดการ (Sharpley & Jepson, 2011) ซึ่งสามารถส่งเสริมการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาในเวลาเดียวกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

แนวคิดการพัฒนาชุมชนโดยใช้ทุนวัฒนธรรม

การพัฒนาชุมชนโดยใช้ทุนวัฒนธรรม (Cultural Capital for Community Development) เป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับ “ทุนทางวัฒนธรรม” (Cultural Capital) ซึ่งหมายถึงคุณค่า ความรู้ ภูมิปัญญา ความเชื่อ ประเพณี วิถีชีวิต ศิลปะ และศาสนา ที่สั่งสมอยู่ในชุมชนอย่างยาวนาน และสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือหรือกลไกในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน (สุภางค์ จันทวานิช, 2557) แนวคิดนี้ตั้งอยู่บนฐานของการตระหนักถึงอัตลักษณ์และรากเหง้าทางวัฒนธรรมของชุมชน โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และสร้างสรรค์ทุนวัฒนธรรมให้สามารถต่อยอดเป็นพลังในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน (UNESCO, 2012) เช่น การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชนจากภูมิปัญญา หรือการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้จากฐานทุนวัดและประเพณีท้องถิ่น ในบริบทของประเทศไทย แนวคิดทุนวัฒนธรรมได้รับการผลักดันจากหน่วยงานด้านวัฒนธรรมและนักพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะในแนวทาง “การพัฒนาโดยใช้ฐานทุนเดิม” (Asset - Based Community Development: ABCD) ที่เน้นการใช้จุดแข็งของชุมชนมาเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนา มากกว่าการพึ่งพาปัจจัยภายนอก (ณัฐพงศ์ พัฒนศิริ, 2561) ทุนวัฒนธรรมที่สำคัญในหลายชุมชนมักเกี่ยวข้องกับวัด ศาสนา และพระเกจิอาจารย์ ซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ ผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญา และเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ โดยเฉพาะในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย วัดจำนวนมากกลายเป็นศูนย์รวมของกิจกรรมทางวัฒนธรรม พิธีกรรม และการท่องเที่ยวเชิงศรัทธา ซึ่งช่วยสร้างรายได้ สร้างอาชีพ และความภาคภูมิใจในท้องถิ่นอย่างมีนัยสำคัญ (ทวีศักดิ์ เดชชมชื่น, 2563) กล่าวโดยสรุปการใช้ทุนวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชุมชนคือการสร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการพัฒนา โดยยึดหลักความยั่งยืนทางวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสังคม อันนำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนโดยไม่ทิ้งรากเหง้าทางอัตลักษณ์ของตน เป็นต้น

ประวัติความเป็นมาของ วัดป่าไทรทอง ตำบลบ้านไทร อำเภอบราสาท จังหวัดสุรินทร์

วัดป่าไทรทอง เป็นวัดราษฎร์ สังกัดคณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกาย ตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ 2 ตำบลบ้านไทร อำเภอบราสาท จังหวัดสุรินทร์ มีพระพุทธรูป ปางห้ามญาติ องค์ใหญ่ สูง 23 เมตร หรือ พระพุทธรูปยืนตีไพร่พิณาศ ศาสตราจารย์ (หลวงพ่อทรัพย์) สืบเนื่องมาจากปี พ.ศ. 2556 ซึ่งเป็นปีที่ พระพุทธศาสนามีอายุครบ 2600 ปีองค์การพระพุทธศาสนาของโลกจึงได้ ประกาศให้เป็นปีพุทธชยันตีแห่งการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ชาวพุทธต่างจัด กิจกรรมสร้างบุญกุศลเป็นการบูชาพระคุณของพระพุทธองค์ วัดป่าไทรทอง ซึ่งมีพระครูคัมภีร์ปัญญาจารย์ได้นำพาศิษย์ยานุศิษย์จะสร้างพระพุทธรูปองค์ยืนสูง 23 เมตร ปูนปั้นปางห้ามญาติ บัดนี้ได้ก่อสร้างเสร็จสมบูรณ์แล้ว คณะศิษย์ยานุศิษย์กรรมการวัด อุบาสกอุบา จิ่งได้พร้อมใจจัดงานฉลองพระพุทธรูปองค์นี้ ซึ่งเป็นช่วงเทศกาลวันมาฆบูชา พระสงฆ์ ทุกนิกาย มาร่วมงานจำนวน 1,250 รูป เพื่อให้สอดคล้องกับวันสำคัญของวันมาฆบูชา โดดเด่นตั้งแต่ซุ้มประตูเข้าวัดขนาดใหญ่สีทอง เมื่อเข้ามาจะพบพระปางห้ามญาติขนาดใหญ่ที่สูงสง่า สูง 23 เมตร หรือเรียกว่า พระพุทธรูปยืนตีไพร่พิณาศ พร้อมรูปปั้นองค์พญานาคบริเวณทางเข้าไปยังองค์พระ และยังมีศิลปะปูนปั้นเป็นปูท้าวเวสสุวรรณ และเทวดาต่าง ๆ รอบพระองค์ใหญ่ (เอกสารประวัติวัดไทรทอง, 2557)

ภูมิหลังและบทบาทของพระเกจิอาจารย์ประจำวัด

ภาพที่ 1 แผ่นภาพบริบทโดยรวมวัดไททอง ภาพที่ 2 นาคราชวัดไททอง ภาพที่ 3 พระพุทธรูปองค์ใหญ่

ในบริบทของการศึกษาบทบาทพระเกจิอาจารย์กับการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงศาสนา โดยเฉพาะในกรณีศึกษา วัดป่าไทรทอง ตำบลบ้านไทร อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ พระเกจิอาจารย์ประจำวัดป่าไทรทอง มีนามว่า พระครูคัมภีร์ปัญญาจารย์ เป็นพระภิกษุผู้ได้รับการยอมรับอย่างสูงในชุมชน ด้วยคุณสมบัติอันประกอบด้วยศีลาจารวัตรอันงดงาม ความเคร่งครัดในพระธรรมวินัย และความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมและศาสตร์ต่าง ๆ ของพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง จากการศึกษาภาคสนามพบว่า พระเกจิอาจารย์รูปนี้มีภูมิหลังที่น่าสนใจ โดยมีพื้นเพเป็นชาวอีสานใต้ เคยศึกษาพระปริยัติธรรมตั้งแต่ยังเป็นสามเณร และต่อมาได้รับการยกย่องในฐานะพระนักพัฒนา ซึ่งเป็นกลุ่มพระภิกษุที่มุ่งเน้นการนำหลักธรรมมาปรับใช้กับการพัฒนาสังคม พระเกจิอาจารย์รูปนี้มีได้ทำหน้าที่เพียงการเผยแผ่ธรรมะหรือประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเท่านั้น หากแต่ยังทำหน้าที่สำคัญในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. บทบาทด้านศาสนกิจและจิตวิญญาณ พระเกจิอาจารย์เป็นผู้ปฏิบัติศาสนกิจอย่างต่อเนื่อง เช่น การสอนธรรมะ การแสดงพระธรรมเทศนาในโอกาสต่าง ๆ การประกอบพิธีกรรมประจำปี และการบวชพระบวชเณร ทำให้วัดยังคงเป็นศูนย์กลางทางจิตใจของชุมชน เป็นที่พึ่งพิงในทางธรรมของชาวบ้าน
2. บทบาทด้านการเรียนรู้และการอนุรักษ์ภูมิปัญญา พระเกจิอาจารย์ได้พัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีทั้ง ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนา การจัดค่ายพุทธธรรมสำหรับเยาวชน รวมถึงการเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น พิธีกรรมไทยเขมร คติความเชื่อ และประเพณีพื้นบ้าน ทำให้วัดกลายเป็นแหล่งเรียนรู้แบบบูรณาการระหว่างศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น
3. บทบาทด้านการพัฒนาและการท่องเที่ยวเชิงศาสนา พระเกจิอาจารย์มีบทบาทในการพัฒนาวัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงศาสนา เช่น การจัดเส้นทางท่องเที่ยววัด การก่อสร้างศาสนสถานที่มีศิลปกรรมพื้นถิ่น การจัดงานบุญประเพณีที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งในและนอกพื้นที่ เช่น งานบุญแห่เทียนเข้าพรรษา งานบุญกตัญญูบูรพาจารย์ และกิจกรรมสวดมนต์ข้ามปี เป็นต้น
4. บทบาทด้านการสร้างศรัทธาและความร่วมมือในชุมชน พระเกจิอาจารย์ทำหน้าที่เป็นผู้นำทางศีลธรรมที่เชื่อมโยงเครือข่ายในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นผู้นำชุมชน โรงเรียน องค์กรปกครองท้องถิ่น และกลุ่มจิตอาสา ผ่านการจัดกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ทั้งในด้านการพัฒนา การช่วยเหลือสังคม และการสร้างความสามัคคีในท้องถิ่น

การวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า บทบาทของพระเกจิอาจารย์ในวัดป่าไทรทองเป็นไปในลักษณะผู้นำทางจิตวิญญาณที่สามารถสานความรู้ทางธรรม ความเข้าใจในบริบทชุมชน และแนวความคิดพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม ส่งผลให้วัดมิได้เป็นเพียงสถานที่ทางศาสนา แต่เป็น “ศูนย์กลางทางวัฒนธรรมและการเรียนรู้” ที่ยั่งยืนในชุมชน (สัมภาษณ์ (ก) ผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยว, 15 กุมภาพันธ์ 2568)

การดำเนินงานพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน

วัดในสังคมไทยไม่เพียงเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา แต่ยังเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ที่มีศักยภาพสูงในการส่งเสริมองค์ความรู้ด้านศีลธรรม วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น การดำเนินงานพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนจึงเป็นแนวทางที่ช่วยให้วัดสามารถตอบสนองต่อความต้องการทางการศึกษาและวัฒนธรรมของประชาชนได้อย่างยั่งยืน กระบวนการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนสามารถดำเนินงานในหลายมิติ ดังนี้

1. การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ภายในวัด วัดหลายแห่งได้จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ เช่น พระพุทธรูปปางประทานพรองค์ใหญ่ รูปเคารพที่เกี่ยวข้องทางศาสนา แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และแหล่งเรียนรู้ด้านเกษตรกรรมอินทรีย์ ตัวอย่างเช่น วัดป่าโยธาประสิทธิ์ อำเภอมะนัง จังหวัดสุรินทร์ ได้จัดตั้งห้องเรียนธรรมชาติควบคู่กับกิจกรรมการเรียนรู้เรื่อง และวัดป่าในภาคอีสานหลายแห่งยังส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องการเดินทางชีวิตแบบพอเพียงตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง (นิยะดา เหล่าสุนทร, 2563)

2. การจัดกิจกรรมทางการศึกษาและคุณธรรมจริยธรรม วัดเป็นพื้นที่ที่จัดกิจกรรมอบรมคุณธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน เช่น โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน การจัดโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และการจัดค่ายคุณธรรม โดยกิจกรรมเหล่านี้ช่วยส่งเสริมความมีวินัย ความรับผิดชอบ และการรู้จักตนเอง ซึ่งเป็นคุณลักษณะสำคัญของพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2564)

3. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการวัด ได้แก่ การดำเนินงานพัฒนาให้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ยั่งยืนต้องอาศัยความร่วมมือจากภาคประชาชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งมีบทบาทในการวางแผน สนับสนุนกิจกรรม

4. การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้แก่ วัดเป็นแหล่งรวบรวมและอนุรักษ์ศิลปกรรม วัตถุโบราณ และประเพณีท้องถิ่น การส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์เรียนรู้เรื่องประวัติศาสตร์ชุมชน ภาษา การฟ้อนรำ พิธีกรรม และการทำเครื่องมือพื้นบ้าน เป็นการสืบทอดมรดกภูมิปัญญาอย่างมีชีวิต (ประคอง พงษ์นาวิน, 2561)

5. การบูรณาการกับภาคการศึกษา ได้แก่ โรงเรียนในชุมชนสามารถใช้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้ นอกห้องเรียน โดยบูรณาการกับกลุ่มสาระต่าง ๆ เช่น ศาสนา ศิลปะ ประวัติศาสตร์ และการดำรงชีวิต อีกทั้งยังเป็นแหล่งฝึกประสบการณ์สำหรับครู นักเรียน และนักวิจัย

ภาพที่ 4 รูปเทพเจ้าภายในวัดไทรทอง

ภาพที่ 5 เทพเจ้าผู้รักษา

ภาพที่ 6 พระอินทร์

ผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน การพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน นอกจากจะเสริมสร้างศีลธรรมและภูมิปัญญาแล้ว ยังเป็นการเสริมพลังทางสังคม ทำให้ชุมชนมีจิตสำนึกต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งช่วยลดปัญหาสังคมในระดับรากฐานได้อย่างเป็นรูปธรรม เป็นต้น

การส่งเสริมวัดทรายทองเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา

วัดป่าไทรทอง ตำบลบ้านไทร อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ เป็นวัดสำคัญในพื้นที่ชุมชนที่มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา (Religious Tourism) อันจะนำไปสู่การส่งเสริมศีลธรรม จริยธรรม ตลอดจนกระตุ้นเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน โดยเฉพาะในบริบทของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism) แนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงศาสนา หมายถึง การเดินทางที่มีเป้าหมายเพื่อเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา เยี่ยมชมสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ หรือเรียนรู้เกี่ยวกับหลักธรรม ความเชื่อ และศิลปวัฒนธรรมของศาสนา (Cohen, 1998) ดังนั้น การส่งเสริมวัดทรายทองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้จึงควรดำเนินการใน 3 มิติหลัก ดังนี้

1. การอนุรักษ์และจัดการสิ่งแวดล้อมวัด ได้แก่ วัดป่าไทรทองมีภูมิทัศน์ทางธรรมชาติที่ร่มรื่น มีต้นไม้ใหญ่และระบบนิเวศวัดที่สามารถส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อความสงบและการเจริญสติได้ นอกจากนี้การดูแลความสะอาด ความเรียบร้อย และความเป็นระเบียบของพื้นที่วัด ยังช่วยเสริมภาพลักษณ์เชิงจิตวิญญาณให้กับนักท่องเที่ยวที่มาเยือน

2. การสร้างกิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรม ได้แก่ กิจกรรมทางศาสนา เช่น การปฏิบัติธรรม การเวียนเทียนในวันสำคัญ การจัดเทศน์มหาชาติ หรือการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เป็นโอกาสให้ทั้งชาวบ้านและนักท่องเที่ยวเข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนรู้พุทธศาสนาแบบมีชีวิต (Living Buddhism) พร้อมกันนั้นสามารถจัดกิจกรรมวัฒนธรรมร่วม เช่น การแสดงดนตรีพื้นบ้าน นิทรรศการภูมิปัญญาท้องถิ่น และการสาธิตงานหัตถกรรม เพื่อขยายมิติการเรียนรู้

3. การบูรณาการกับชุมชนและภาคการศึกษา ได้แก่ วัดป่าไทรทองสามารถเชื่อมโยงกับโรงเรียน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และกลุ่มประชาสังคมในการจัดโครงการพัฒนา เช่น “หนึ่งวัด หนึ่งชุมชนท่องเที่ยว” หรือ “ค่ายคุณธรรมสู่การท่องเที่ยวเชิงเรียนรู้ด้านศาสนา” โดยใช้พื้นที่วัดเป็นฐานในการถ่ายทอดความรู้ทางศาสนาและเสริมสร้างอัตลักษณ์ชุมชน

ผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้น 1) ด้านศาสนา - ประชาชนได้รับโอกาสในการเข้าถึงธรรมะ เข้าใจหลักศีลธรรม และเกิดจิตสำนึกในพระพุทธศาสนา 2) ด้านเศรษฐกิจ - สร้างรายได้จากการจำหน่ายสินค้าท้องถิ่น เช่น ผ้าทอพื้นบ้าน ผลิตภัณฑ์สมุนไพร อาหารพื้นถิ่น และการให้บริการนำเที่ยวโดยคนในชุมชน 3) ด้านสังคมและวัฒนธรรม - ชุมชนมีความสามัคคี ภูมิใจในรากเหง้าและสามารถถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมสู่นักท่องเที่ยวรุ่นใหม่ เป็นต้น

บทบาทของพระเกจิอาจารย์ในมิติต่าง ๆ

พระเกจิอาจารย์ถือเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณที่มีบทบาทสำคัญในหลายมิติของสังคมไทย โดยเฉพาะในชุมชนชนบทที่ศาสนาพุทธยังคงมีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมวิถีชีวิตและความเชื่อ พระเกจิอาจารย์ไม่ได้เป็นเพียงผู้ประพาศธรรม แต่ยังเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้าน เป็นผู้นำทางความคิด และเป็นผู้สืบทอดภูมิปัญญาทางศาสนาและวัฒนธรรมอย่างมีนัยสำคัญ ได้แก่

1. มิติด้านศาสนาและจิตวิญญาณ ได้แก่ พระเกจิอาจารย์มีบทบาทหลักในการอบรมสั่งสอนธรรมะ บรรยายหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าแก่ชาวบ้าน ทั้งในรูปแบบเทศนา การแสดงธรรม หรือการจัดกิจกรรมส่งเสริมพุทธจริยธรรม เช่น การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน และการสอนศีลธรรมในโรงเรียน (ประเสริฐ ฐ นคร, 2559) บทบาทนี้เป็นเครื่องยืนยันว่าพระเกจิอาจารย์ทำหน้าที่เป็นผู้ชี้ทางสว่างและยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชน

2. มิติด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ พระเกจิอาจารย์มักมีความรู้ลึกซึ้งในศิลปวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น เช่น การสร้างพระเครื่อง วัตถุมงคล การสวดคาถาอาคม การทำพิธีกรรมตามคติความเชื่อพื้นบ้าน อาทิ พิธีสะเดาะเคราะห์ พิธีขึ้นบ้านใหม่ และพิธีกรรมเพื่อความบริสุทธิ์มงคล โดยบทบาทนี้แสดงถึงการเชื่อมโยงศาสนากับวัฒนธรรมที่ยังรากลึกในวิถีชีวิตของชุมชนไทย (ชัยยงค์ ครุฑเหมม, 2561)

3. มิติด้านการพัฒนาชุมชน พระเกจิอาจารย์หลายรูปมีบทบาทในการนำชุมชนพัฒนาในมิติเศรษฐกิจและสังคม เช่น การสนับสนุนทุนการศึกษาแก่เยาวชน การส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพร (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2563) การมีบทบาทเช่นนี้สะท้อนถึงแนวคิด “พระพัฒนาชุมชน”

4. มิติด้านศรัทธาและการสร้างสัญลักษณ์ทางจิตวิญญาณ ได้แก่ พระเกจิอาจารย์เป็นศูนย์รวมแห่งศรัทธาของสาธุชน ซึ่งส่งผลให้เกิดการหลงใหลของผู้คนมายังวัดที่ท่านจำพรรษา เกิดการสร้างสัญลักษณ์ เช่น พระเครื่อง เหริยรูปเหมือน หรือวัตถุมงคล ซึ่งกลายเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวและแรงบันดาลใจในการทำมาตุลา ศรัทธาที่มีต่อพระเกจิยังนำไปสู่การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาในพื้นที่ต่าง ๆ (ธีระศักดิ์ หาญเมธี, 2562)

5. มิติด้านสันติภาพและการแก้ไขปัญหาสังคม ได้แก่ ในหลายพื้นที่ พระเกจิอาจารย์มีบทบาทในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภายในครอบครัวหรือระหว่างชุมชน โดยใช้หลักธรรมในการพูดจาโน้มน้าวและเยียวยาจิตใจ อีกทั้งยังเข้าร่วมกับภาคีเครือข่ายในการต่อต้านอบายมุข ยาเสพติดและความรุนแรงในครอบครัว ด้วยภาพลักษณ์ที่ได้รับความเคารพ พระเกจิจึงสามารถทำหน้าที่เป็น “นักไกล่เกลี่ยทางศีลธรรม” ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

พระเกจิอาจารย์จึงมิใช่เพียงภิกษุที่ประพฤติธรรมส่วนตัว แต่เป็นผู้นำทางจิตใจ ผู้สืบทอด วัฒนธรรม และผู้มีบทบาทในการพัฒนาสังคมอย่างรอบด้าน บทบาทเหล่านี้สมควรได้รับการสืบสาน สนับสนุน และศึกษาอย่างลึกซึ้งในเชิงวิชาการ เพื่อนำไปสู่การเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างศาสนา วัฒนธรรม และสังคมในบริบทไทยอย่างแท้จริง เป็นต้น

มิติการศึกษา

พระเกจิอาจารย์มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการศึกษาแก่เยาวชนและประชาชนในชุมชนใน หลากหลายรูปแบบ อาทิ

1. การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม พระเกจิหลายรูปเป็นผู้นำในการจัดตั้งโรงเรียนพระ ปริยัติธรรม ทั้งแผนกธรรมและบาลี เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาและผลิตนักเรียนที่มีคุณธรรมจริยธรรม อีกทั้งยังเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของสามเณรและประชาชนทั่วไปที่สนใจศึกษาธรรมะ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2561)

2. การส่งเสริมการศึกษาทางโลก พระเกจิอาจารย์ในหลายพื้นที่มีบทบาทในการจัดหา ทุนการศึกษา สนับสนุนกิจกรรมทางการศึกษาของโรงเรียนในชุมชน หรือร่วมมือกับครูในการอบรม คุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน บางรูปถึงขั้นจัดตั้งโรงเรียนเอกชนหรือศูนย์การเรียนรู้ชุมชนขึ้นภายในวัด (สันติสุข มะลิซ้อน, 2562)

3. การอบรมจริยธรรมในระบบการศึกษา พระเกจิยังได้รับเชิญให้เป็นวิทยากรพิเศษใน กิจกรรมอบรมธรรมะ กิจกรรมค่ายคุณธรรม หรือค่ายพุทธบุตรในสถานศึกษาต่าง ๆ ซึ่งมีผลในการ เสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม และทัศนคติที่ดีให้แก่เยาวชนในระยะยาว (สำนักงานพระพุทธศาสนา แห่งชาติ, 2563)

4. การสืบทอดภูมิปัญญาในรูปแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิต พระเกจิยังทำหน้าที่เป็นครูภูมิ ปัญญา ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น พิธีกรรม และการดำเนินชีวิตตามหลักพุทธธรรมแก่ ประชาชน ซึ่งถือเป็นการจัดการศึกษานอกระบบและการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างแท้จริง (สุรัตน์ วรรณมณี, 2563)

พระเกจิอาจารย์จึงมีบทบาทเชิงรุกในการพัฒนาด้านการศึกษา ทั้งในมิติธรรมะและทางโลก เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ทั้งในระบบและนอกระบบ ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม และสร้างโอกาสทางการศึกษา แก่เยาวชนและประชาชนทุกระดับ ซึ่งสอดคล้องกับหลัก “วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน” เป็นต้น

มิติวัฒนธรรมและจารีตประเพณี

พระเกจิอาจารย์ถือเป็นผู้สืบทอดและอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นไทย โดยเฉพาะในชุมชนชนบทที่มีรากฐานทางจารีตประเพณีที่เชื่อมโยงกับศาสนาและความเชื่อพื้นบ้านอย่าง แน่นแฟ้น

1. การสืบสานประเพณีท้องถิ่น ได้แก่ พระเกจิอาจารย์มีบทบาทสำคัญในการร่วมจัดและ เป็นผู้นำในพิธีกรรมประเพณีต่าง ๆ ของชุมชน เช่น ประเพณีสงกรานต์ แห่เทียนเข้าพรรษา ออกพรรษา

บุญข้าวสาก บุญพะแหวด พิธีบายศรีสู่ขวัญ และประเพณีเลี้ยงผีบรรพบุรุษ ซึ่งไม่เพียงแต่ช่วยชำระจารีตโบราณ หากยังสร้างความสามัคคีและความภูมิใจในอัตลักษณ์ท้องถิ่น (ณัฐวุฒิ อุ่นใจ, 2561)

2. การเป็นผู้สืบทอดและถ่ายทอดภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ได้แก่ หลายท่านมีความเชี่ยวชาญในพิธีกรรมโบราณ การสวดคาถาโบราณ การลงอักขระยันต์ เครื่องรางของขลัง ซึ่งมีรากฐานจากคติความเชื่อผสมผสานระหว่างพุทธศาสนา พราหมณ์ และความเชื่อพื้นบ้าน พระเกจิจึงเป็นแหล่งเรียนรู้และอนุรักษ์ภูมิปัญญาอย่างเป็นรูปธรรม (ชัยวัฒน์ สุธงเลิศ, 2562)

3. การส่งเสริมศิลปะพื้นบ้าน ได้แก่ พระเกจิอาจารย์บางรูปสนับสนุนกิจกรรมทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชน เช่น การฟ้อนรำ การละเล่นพื้นบ้าน การเล่นดนตรีพื้นเมือง เพื่อสืบทอดมรดกวัฒนธรรมดั้งเดิมให้คงอยู่ต่อไปในหมู่เยาวชน (วิชัย วงศ์ใหญ่, 2560)

4. การอนุรักษ์ภาษาและวรรณกรรมพื้นบ้าน ได้แก่ โดยเฉพาะในพื้นที่อีสานหรือไทยเขมร พระเกจิมักใช้ภาษาถิ่น เช่น ภาษาเขมร ภาษาอีสาน บาลี ในการเทศนา หรือในบทสวดพิธีกรรม ซึ่งช่วยให้ภาษาถิ่นไม่สูญหาย อีกทั้งยังมีการเล่าเรื่องตำนาน นิทาน และคติสอนใจผ่านวรรณกรรมพื้นบ้านที่ถ่ายทอดด้วยวาจาหรือการบันทึกไว้ในใบลาน (สุรีย์พร ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, 2564)

พระเกจิอาจารย์มิได้เป็นเพียงผู้ทรงศีล หากยังเป็น “ผู้อนุรักษ์วัฒนธรรม” ที่ทำหน้าที่ชำระประเพณี วิถีชีวิต และอัตลักษณ์ของชุมชนอย่างลึกซึ้งและต่อเนื่อง ในยุคที่โลกเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว บทบาทของพระเกจิในมิติวัฒนธรรมจึงยิ่งทวีความสำคัญ เพราะเป็นผู้เชื่อมโยงอดีต ปัจจุบัน และอนาคตของท้องถิ่นเข้าไว้ด้วยกันอย่างกลมกลืน

มิติเศรษฐกิจชุมชน

พระเกจิอาจารย์มีบทบาทสำคัญต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชน โดยใช้วัดเป็นศูนย์กลางในการส่งเสริมกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีพื้นฐานจากคุณธรรม ความพอเพียง และจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม ดังนี้

1. การส่งเสริมหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน ได้แก่ พระเกจิอาจารย์เป็นผู้นำเผยแพร่หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยจัดอบรมให้ความรู้เรื่องการดำรงชีวิตอย่างพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกัน ส่งผลให้ชาวบ้านสามารถปรับใช้ในชีวิตประจำวัน เกิดการพึ่งพาตนเอง และลดภาระทางเศรษฐกิจในครัวเรือน (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2564)

2. การเป็นศูนย์กลางของกลุ่มอาชีพและการผลิตในชุมชน ได้แก่ หลายวัดภายใต้การนำของพระเกจิอาจารย์ ได้จัดตั้งกลุ่มอาชีพ เช่น กลุ่มจักสาน กลุ่มทอผ้า กลุ่มเกษตรอินทรีย์ หรือกลุ่มแปรรูปสมุนไพรภายในวัด เพื่อให้ชาวบ้านมีรายได้เสริมและสามารถนำผลผลิตไปจำหน่ายได้อย่างมีศักยภาพ (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2563)

3. การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและศาสนา ได้แก่ พระเกจิอาจารย์มีบทบาทในการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา ส่งผลต่อการสร้างรายได้หมุนเวียนในชุมชนจากการท่องเที่ยว เช่น การค้าขายของที่ระลึก อาหารพื้นบ้าน การให้บริการที่พักโฮมสเตย์ ซึ่งสร้างการจ้างงานในระดับชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม (ณรงค์ฤทธิ์ พงศ์สุวรรณ, 2561)

4. การเป็นศูนย์กลางรวมของการทำบุญและบริจาคที่สร้างระบบหมุนเวียนเศรษฐกิจภายในท้องถิ่น ได้แก่ งานบุญประเพณีที่พระเกจิอาจารย์เป็นผู้นำจัดขึ้น เช่น งานปิดทองลูกนิมิต งานทอดกฐิน

ทอดผ้าป่า หรืองานประจำปีของวัด มักเป็นเหตุให้เกิดการหมุนเวียนเศรษฐกิจในระดับชุมชน ทั้งการค้าขาย การจ้างแรงงาน และการแลกเปลี่ยนสินค้าในท้องถิ่น (พรสวรรค์ สีหาราช, 2565)

สรุปบทบาทของพระเกจิอาจารย์ในมิติเศรษฐกิจชุมชน จึงไม่ได้จำกัดเฉพาะการสอนธรรมะ แต่ยังรวมถึงการจุดประกายความคิด สร้างเครือข่ายการเรียนรู้ ส่งเสริมการพึ่งพาตนเอง และสร้างเศรษฐกิจที่ยั่งยืนจากฐานวัฒนธรรมและคุณธรรม ซึ่งส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็งทั้งในด้านจิตใจและเศรษฐกิจควบคู่กันไป เป็นต้น

มิติสังคมจิตวิญญาณ

พระเกจิอาจารย์มิใช่เพียงผู้นำทางศาสนา หากแต่ยังเป็นศูนย์รวมทางจิตวิญญาณของชุมชน ทำหน้าที่ปลูกจิตสำนึกสร้างขวัญกำลังใจ และยกระดับคุณค่าชีวิตของผู้คนในสังคมอย่างลึกซึ้ง ผ่านบทบาทที่มีความสำคัญในหลายมิติ ดังนี้

1. การเป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชน ได้แก่ พระเกจิอาจารย์ได้รับความเคารพศรัทธาในฐานะผู้มีศีลาจารวัตรสูง เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตตามหลักธรรม ผู้คนจึงยึดถือเป็นที่พึ่งทางใจเมื่อประสบปัญหา ทุกข์ร้อน หรือมีเหตุการณ์สำคัญในชีวิต เช่น เจ็บป่วย สูญเสีย หรือมีการเปลี่ยนแปลงในครอบครัว (ประคอง นิมนวล, 2560)

2. การเยียวยาจิตใจและปลุกพลังศรัทธา การเทศนา การให้คำปรึกษา หรือการสวดภาวนาโดยพระเกจิอาจารย์ช่วยเยียวยาผู้ที่มีความทุกข์ ทั้งในระดับบุคคลและชุมชน โดยเฉพาะในช่วงวิกฤต เช่น โศกเศร้า ภัยพิบัติ หรือความขัดแย้งภายในชุมชน (ศิวกกร ภู่วิจิตร, 2563)

3. การประยุกต์หลักธรรมในการแก้ปัญหาสังคม หลายท่านนำหลักธรรม เช่น อริยสัจ 4 หรือหลักสติปัญญาฐานมาใช้ในการอบรมผู้ติดยา ผู้ต้องขัง หรือผู้มีปัญหาครอบครัว ซึ่งช่วยฟื้นฟูจิตใจและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้อย่างเป็นรูปธรรม ทำให้ชุมชนมีความสงบสุขมากขึ้น (สุนทรา กาญจนพิบูลย์, 2561)

บทบาทของพระเกจิอาจารย์ในมิติสังคมจิตวิญญาณ เป็นรากฐานที่สำคัญของความมั่นคงทางใจของชุมชนไทย โดยเฉพาะในสังคมชนบท ซึ่งศาสนายังคงเป็นศูนย์กลางของชีวิต พระเกจิอาจารย์จึงไม่เพียงเป็นผู้นำศาสนา แต่เป็น "ผู้นำทางจิตวิญญาณ" ที่ช่วยประคับประคองชุมชนให้ดำรงอยู่ได้อย่างสงบ ร่มเย็น และมีศรัทธาร่วมกัน

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ และอุปสรรคในการดำเนินงาน

ในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน ทั้งในฐานะแหล่งเรียนรู้ แหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา และศูนย์รวมจิตใจของประชาชน ปัจจัยแห่งความสำเร็จและอุปสรรคที่พบในการดำเนินงานสามารถแบ่งออกเป็นสองด้านดังนี้

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จปรายผล

1. ภาวะผู้นำของพระภิกษุและพระเกจิอาจารย์ ได้แก่ ความมีวิสัยทัศน์ ศีลจารวัตร และความเสียสละของเจ้าอาวาสหรือพระเกจิอาจารย์ เป็นแรงผลักดันที่ทำให้ชุมชนศรัทธา และพร้อมเข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจัง (ประคอง นิมนวล, 2560)
2. ความร่วมมือของชุมชนและภาคีเครือข่าย ได้แก่ การดำเนินงานใด ๆ ที่มีความร่วมมือจากชุมชน ผู้นำท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐและเอกชน เช่น อบต. โรงเรียน หรือสำนักงานวัฒนธรรม จะเกิดพลังขับเคลื่อนอย่างยั่งยืน (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2564)
3. การมีแผนงานและระบบบริหารจัดการที่ชัดเจน ได้แก่ การจัดทำแผนพัฒนาวัดอย่างเป็นระบบ โดยมีเป้าหมาย กิจกรรม งบประมาณ และการประเมินผลที่ชัดเจน ช่วยให้สามารถขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สุนทรา กาญจนพิบูลย์, 2561)
4. การสื่อสารและประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง ได้แก่ การใช้สื่อสารสมัยใหม่ เช่น เพจบุ๊ก เว็บไซต์วัด หรือการผลิตสื่อมัลติมีเดีย เพื่อเผยแพร่กิจกรรมของวัด ทำให้ชุมชนและนักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงข้อมูลและร่วมกิจกรรมได้สะดวกมากขึ้น (ณรงค์ฤทธิ์ พงศ์สุวรรณ, 2561)

อุปสรรคในการดำเนินงาน

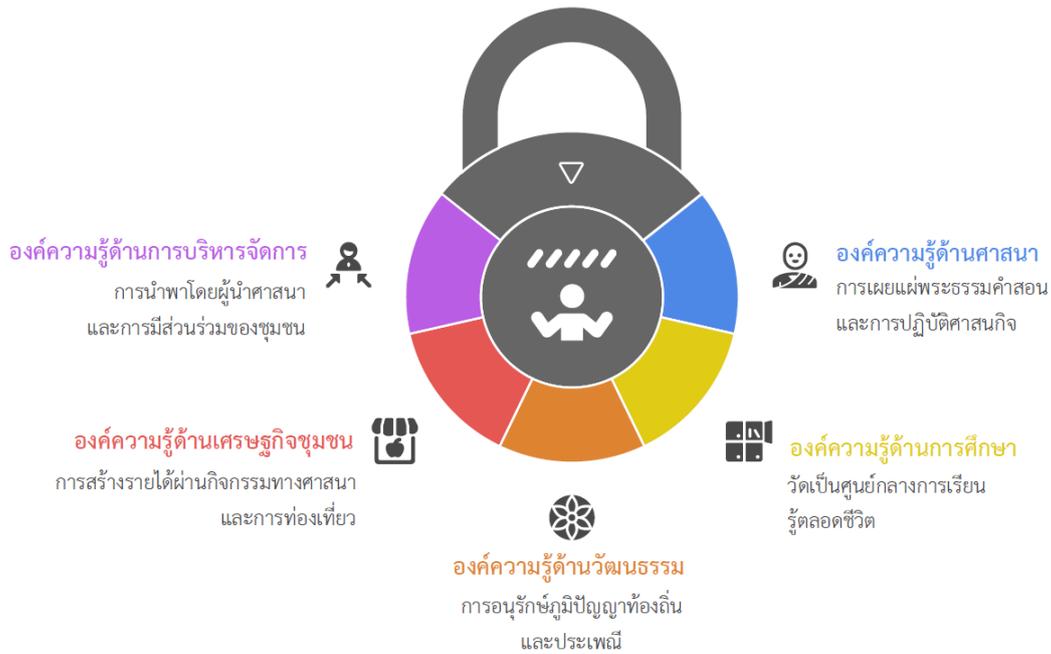
1. ขาดบุคลากรที่มีความรู้เฉพาะด้าน ได้แก่ การพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้หรือแหล่งท่องเที่ยว ต้องอาศัยผู้ที่มีความรู้ด้านการบริหารจัดการ การออกแบบกิจกรรม และการดูแลสถานที่ ซึ่งหลายวัดยังขาดบุคลากรในส่วนนี้
2. ข้อจำกัดด้านงบประมาณและการจัดสรรทรัพยากร ได้แก่ วัดหลายแห่งประสบปัญหาเรื่องการจัดหาทุนสนับสนุน ทั้งจากภาครัฐและเอกชน โดยเฉพาะวัดในชนบทหรือพื้นที่ห่างไกล ซึ่งมักถูกมองข้ามในการจัดสรรงบประมาณ (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2563)
3. ทศนคติของชุมชนที่ยังไม่เห็นความสำคัญ ได้แก่ ในบางพื้นที่ ประชาชนยังไม่ตระหนักถึงบทบาทของวัดในการพัฒนา ทำให้ขาดแรงสนับสนุน หรือมีความเข้าใจคลาดเคลื่อนต่อบทบาทของพระภิกษุ ส่งผลให้การดำเนินงานไม่ราบรื่น
4. ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของสังคม ได้แก่ ความเจริญทางเทคโนโลยี ความนิยมในวัฒนธรรมตะวันตก และการลดน้อยของศรัทธาในหมู่เยาวชน เป็นอุปสรรคที่ทำให้กิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรมบางประการขาดความต่อเนื่อง (มานพ พรหมโคตร, 2564)

ความสำเร็จของการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน ขึ้นอยู่กับการมีผู้นำที่เข้มแข็ง การมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน และการจัดการอย่างมีระบบ ขณะที่อุปสรรคสำคัญอยู่ที่ข้อจำกัดด้านทรัพยากร บุคลากร และทัศนคติของชุมชน ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการแก้ไขผ่านความเข้าใจร่วมกันอย่างยั่งยืน เป็นต้น

องค์ความรู้ที่ได้รับ

บทความนี้สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของ พระเกจิอาจารย์ ในการพัฒนาวัดป่าไทรทองให้กลายเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ทางศาสนาและวัฒนธรรม รวมถึงการส่งเสริมให้วัดกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาที่มีผลต่อเศรษฐกิจและจิตวิญญาณของชุมชน โดยเน้นบทบาทที่หลากหลาย ทั้งในด้านศาสนา การศึกษา วัฒนธรรม และเศรษฐกิจชุมชนอย่างมีบูรณาการ ดังแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

สาระสำคัญของบทความ (Key Takeaways)

วัดไม่ได้เป็นเพียงสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา แต่เป็น ศูนย์กลางของการพัฒนาชุมชน ในทุกมิติ พระเกจิอาจารย์มีบทบาทสำคัญอย่างสูงในการเป็น ผู้นำจิตวิญญาณ ผู้อบรม และผู้ส่งเสริมการพัฒนาแบบองค์รวม การมีส่วนร่วมของชุมชนและการบริหารจัดการที่มีเป้าหมาย คือ กุญแจสำคัญของความสำเร็จ แนวทางการพัฒนาแบบ บูรณาการศาสนา วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ สามารถเป็นต้นแบบให้กับวัดอื่น ๆ ได้

สรุป

จากการศึกษา บทบาทของพระเกจิอาจารย์กับการพัฒนาวัดเป็นแหล่งเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงศาสนาในชุมชนท้องถิ่น กรณีศึกษา วัดป่าไทรทอง ตำบลบ้านไทร อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ พบว่า วัดได้กลายเป็นศูนย์กลางสำคัญของชุมชน ทั้งในด้านศาสนา การศึกษา วัฒนธรรม และเศรษฐกิจของท้องถิ่น โดยมีการดำเนินงานที่สอดคล้องกับแนวทางพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคงและต่อเนื่อง ซึ่งสามารถสรุปผลการศึกษาดังนี้ 1) การพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน ได้แก่ วัดป่าไทรทองมีบทบาทในการจัดกิจกรรมด้านการศึกษาพระพุทธศาสนา การอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชน การจัดนิทรรศการ

ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการให้ความรู้ด้านวัฒนธรรมพื้นบ้านแก่ชุมชนอย่างเป็นระบบ 2) การส่งเสริมวัดป่า ไทรทองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา ได้แก่ วัดมีการจัดงานบุญประเพณีประจำปี การบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถาน และการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง จนสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวและศรัทธาสาธุชนจากพื้นที่ใกล้เคียงและต่างจังหวัดให้เข้ามาร่วมกิจกรรมทางศาสนาและท่องเที่ยวได้อย่างต่อเนื่อง 3) บทบาทของพระเกจิอาจารย์ในมิติต่าง ๆ ได้แก่ พระเกจิอาจารย์ในวัดมีบทบาททั้งด้านการศึกษา การส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณี การกระตุ้นเศรษฐกิจฐานราก และการพัฒนาจิตวิญญาณของประชาชน โดยใช้หลักธรรมและความเชื่อพื้นบ้านอย่างกลมกลืน ส่งผลให้ชุมชนมีความสามัคคีและมีความสุขทางใจ 4) ปัจจัยความสำเร็จและอุปสรรค ได้แก่ ความสำเร็จของวัดป่าไทรทองเกิดจากภาวะผู้นำของพระภิกษุ ความร่วมมือจากชุมชน และการบริหารจัดการอย่างมีเป้าหมาย ส่วนอุปสรรคที่พบ ได้แก่ การขาดงบประมาณ การขาดบุคลากรเฉพาะด้าน และผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงของสังคมสมัยใหม่ โดยสรุป วัดทรายทองมิได้เป็นเพียงสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเท่านั้น หากแต่ได้กลายเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ การอนุรักษ์วัฒนธรรม การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน และเป็นรากฐานสำคัญในการเสริมสร้างจิตวิญญาณและความสัมพันธ์อันดีในสังคมท้องถิ่นอย่างแท้จริง เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา. (2558). *แนวทางการพัฒนาวัดเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชน*. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา.
- กรมการท่องเที่ยว. (2562). *แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงศาสนาในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: กรมการท่องเที่ยว.
- ไพศาล วิสาโล. (2551). *บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- ประเสริฐ แสงสุวรรณ. (2563). พระพุทธศาสนากับการพัฒนาชุมชน: บทบาทของวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. *วารสารสังคมศาสตร์*, 27(1), 45 - 62.
- สุรัตน์ วิเชียรเขียว. (2555). *วัดกับการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของชุมชน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- สุรพงษ์ บุรพา. (2562). พระเกจิอาจารย์กับความศรัทธาของชาวบ้าน: พลังศาสนาในชุมชนท้องถิ่น. *วารสารศาสนาและวัฒนธรรม*, 10(2), 78 - 95.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2543). *ศาสนากับสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- สุชาติ เกาทอง. (2547). *พระเกจิอาจารย์กับความเชื่อของชาวบ้าน*. เชียงใหม่: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สุพจน์ โกมลาลิสิทธิ์. (2555). บทบาทของพระเกจิอาจารย์กับการพัฒนาท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. *วารสารสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา*, 33(1), 45 - 62.
- ณรงค์ สอนสถิตย์. (2560). บทบาทของวัดในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 34(3), 85 - 102.
- พระธรรมปัญญาบดี. (2562). *พระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม*. นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยพุทธธรรม.
- ไพฑูริย์ ชัยรัตน์กิจ. (2560). *บทบาทของวัดในการพัฒนาชุมชน: การเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของประชาชน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- นพพร ตันติกุล. (2559). วัดกับการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่ชนบท. *วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 31(2), 99 - 115.
- อนุชา บุญสถิตย์. (2563). บทบาทของวัดในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการพัฒนาชุมชน. *วารสารศึกษาศาสตร์และพัฒนาชุมชน*, 12(1), 58 - 72.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2557). *ทุนวัฒนธรรมกับการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ณัฐพงศ์ พัฒนศิริ. (2561). การพัฒนาชุมชนโดยใช้ทุนวัฒนธรรม: กรณีศึกษาบ้านโนนทัน จังหวัด มหาสารคาม. *วารสารวิจัยสังคม*, 40(3), 88 - 105.
- ทวีศักดิ์ เดชชมชื่น. (2563). วัดกับทุนวัฒนธรรมในชุมชน: บทบาททางสังคมและเศรษฐกิจในภาคอีสาน. *วารสารศิลปวัฒนธรรมอีสาน*, 6(2), 52 - 69.
- นิยะดา เหล่าสุนทร. (2563). *บทบาทวัดกับการพัฒนาชุมชนเชิงวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักงาน คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- ประคอง พงษ์นาวิน. (2561). วัดกับการสืบสานภูมิปัญญาในชุมชน. *วารสารวิถีวัฒนธรรม*, 10(1), 55 - 67.
- วีชรา เลิศมนัสชัย. (2561). การท่องเที่ยวเชิงศาสนากับการพัฒนาจิตวิญญาณของผู้แสวงบุญ. *วารสารพุทธ ศาสตร์ศึกษา*, 5(2), 75 - 90.
- ธีระศักดิ์ หาญเมธี. (2562). ศักยภาพวัดกับการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในบริบทชุมชน. *วารสารการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม*, 11(1), 89 - 102.
- ประเสริฐ ณ นคร. (2559). *บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาจุฬาราช วิทยาลัย.
- ชัยยงค์ ครุฑเหม. (2561). ภูมิปัญญาพระเกจิกับการสร้างศรัทธาในสังคมไทย. *วารสารพุทธศาสตร์ ปรัชญา*, 10(2), 45 - 63.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2561). *พระปริยัติธรรมกับการศึกษาพระพุทธศาสนาในยุค ใหม่*. พระนครศรีอยุธยา: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สันติสุข มะลิซ้อน. (2562). บทบาทของวัดในการสนับสนุนการศึกษาในชุมชนชนบท. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 45(3), 88 - 102.
- สุรัตน์ วรรณมณี. (2563). ภูมิปัญญาพระเกจิในฐานะครูทางวัฒนธรรม. *วารสารศิลปวัฒนธรรมอีสาน*, 12(2), 66 - 80.
- ณัฐวุฒิ อุ๋นใจ. (2561). บทบาทพระสงฆ์กับการดำรงวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น. *วารสารวิถีธรรมวิถีไทย*, 9(2), 34 - 50.
- ชัยวัฒน์ สุทธิเลิศ. (2562). พระเกจิกับภูมิปัญญาความเชื่อท้องถิ่น. *วารสารศาสนาและวัฒนธรรม*, 8(1), 71 - 89.
- วิชัย วงศ์ใหญ่. (2560). *พระพุทธศาสนากับศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- สุรีย์พร ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา. (2564). การอนุรักษ์ภาษาและวรรณกรรมพื้นบ้านโดยพระสงฆ์ในภาค อีสาน. *วารสารไทยศึกษาปริทรรศน์*, 13(3), 101 - 120.
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน. (2563). *บทบาทวัดกับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก*. (รายงานวิจัยชุมชน), กลุ่มสนับสนุนขบวนองค์กรชุมชนและประชาสังคม: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน.

- ณรงค์ฤทธิ์ พงศ์สุวรรณ. (2561). การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกับการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น. *วารสารการท่องเที่ยวไทย*, 14(2), 21 - 36.
- พรสวรรค์ สีหาราช. (2565). เศรษฐกิจชุมชนกับบทบาทของวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. *วารสารเศรษฐศาสตร์ชุมชน*, 18(1), 92 - 110.
- ประคอง นิ่มนวล. (2560). พระเกจิอาจารย์กับบทบาททางสังคมจิตวิญญาณในภาคอีสาน. *วารสารศาสนาและสังคม*, 7(2), 45 - 60.
- ศิวกกร ภู่วิจิตร. (2563). พลังศรัทธากับการฟื้นฟูจิตใจในชุมชนท้องถิ่น. *วารสารพัฒนาสังคม*, 11(1), 23 - 39.
- มานพ พรหมโคตร. (2564). บทบาทพระสงฆ์กับการปลูกฝังค่านิยมเยาวชนไทย. นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สุนทรา กาญจนพิบูลย์. (2561). การใช้หลักธรรมเพื่อบำบัดและฟื้นฟูผู้มีปัญหาทางสังคม. *วารสารสังคมวิทยาและจิตวิทยา*, 9(3), 101 - 117.
- UNESCO. (2017). *Sustainable Tourism and Cultural Heritage*. Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.
- Berger, P. (1967). *The Sacred Canopy: Elements of a Sociological Theory of Religion*. Anchor Books.
- Weber, M. (1947). *The Theory of Social and Economic Organization*. Translated by A.M. Henderson and Talcott Parsons. Oxford University Press.
- Collins - Kreiner, N. (2010). Researching Pilgrimage: Continuity and Transformations. *Annals of Tourism Research*, 37(2), 440 - 456.
- Raj, R., & Morpeth, N.D. (2007). *Religious Tourism and Pilgrimage Festivals Management: An International Perspective*. CABI Publishing.
- Rinschede, G. (1992). Forms of Religious Tourism. *Annals of Tourism Research*, 19(1), 51 - 67.
- Sharpley, R., & Jepson, D. (2011). Rural Tourism: A Spiritual Experience?. *Annals of Tourism Research*, 38(1), 52 - 71.
- Shinde, K.A. (2007). Religious Tourism: A Case Study of Ajmer. *Anatolia*, 18(2), 265 - 282.
- Bourdieu, P. (1986). The forms of Capital. In J. Richardson (Ed.), *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. Greenwood.
- UNESCO. (2012). *Culture: A Driver and an Enabler of Sustainable Development*. New York: United Nations.
- UNESCO. (2008). *Memory of the World Register - Epigraphic Archives of Wat Pho*. Paris: UNESCO.
- Cohen, E. (1998). Tourism and Religion: A Comparative Perspective. *Pacific Tourism Review*, 1(1), 1 - 10.
- สัมภาษณ์ (ก) ผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยว, 15 กุมภาพันธ์ 2568.

